

MIRJANA BOBIĆ MOJSILOVIĆ

AZBUKA
MOG ŽIVOTA

Putujem u Meksiko, pa iz Čičenice u Novu Kaledoniju, onda se odjednom nađem na farmi meda kod Kuršumlje, preda mnom se smenjuju manekenke tužnih očiju, anoreksične ruske devojčice, koje u kameru spremno govore da vole Fashion TV, lovci na ajkule, oznojeni televandelisti koji govore o moći vere, plastični hirurzi sa Beverli Hilsa koji se bave podmlađivanjem vagina, fragmenti sapunskih opera na španskom i portugalskom puni suza. Sitno seckanje luka. Izvlačenje LOTOA - devojčice u crvenim satenskim haljinama drže brojeve i namiguju, dok voditeljka dramatično isturenog kuka poručuje „Pazite šta želite, jer mi ispunjavamo sve želje!“ Zatim se ređaju domaće političke pričaonice, vesti u kojima se pominju mrtvi, Madona na MTV, scene iz života srpskih poslanika, filmske sudnice, stota repriza dramatizacije života Henrija Osmog, reportaža sa Ostroga, dve natapirane lezbijke u sceni kunilingusa, dizači tegova, astrolozi koji savetuju da se uradi detaljan pregled krvne slike i bešike(!), berzanski izveštaji, čovek koji jede buba-švabe, i zatim, odjednom, slika sata i kazaljke koja se pomera.

Dva i trideset.

Tako je stalno.

Prvo sam danima zurila u televizor. Mogla sam tako satima: nepomična, skoro kao statua, gledam u ekran, sa palcem zalepljenim za daljinski upravljač. Kad ne zurim u televizor, neprestano razmišljam o onom Murakamijevom moru na koje nečujno pada kiša, a da to niko ne zna, čak ni ribe. Neprestano razmišljam o tom moru, o toj ogromnoj neutešnoj tajni.

Ja sam ta kiša koja nečujno pada u more, a da to niko ne zna. To je moj život.

Zavese navučene na pola prozora. Prepuna pepeljara. Iz dvorišta, u avgustu, dopire tiha i prijatna pesma zrikavaca.

Nokti na nogama savršeno izgledaju, krv crveni lak se ne mrda već nekoliko dana. Lepa su mi stopala. Moje ruke ponovo su negovane.

Iz kuhinje čujem kapi vode koje padaju u sudoperu, sa onim malim praskom. Trebalo bi da zovem vodoinstalatera da mi promeni gumicu.

Zevam. Trebalo bi da spavam. Trebalo bi da legnem. Trebalo bi da ugasim televizor. Trebalo bi da se bolje držim. Ali, šta ako ima nešto što ne bi trebalo da propustim? Na primer, nešto iz oblasti astronomije, ili nešto o najnovijim arhitektonskim čudima u Kini? Ili, neke nove vesti o poplavama u trećem svetu, o novootkrivenom genu, ili neku genijalnu reprizu Monti Pajtona? Navučena na tv.

Onda palim još jednu cigaretu, i odvlačim se do kuhinje. Sudovi su oprani, samo je ostala šolja od čaja, ili činijica sa kikirikijem, ali to ću ujutru. Za mnom trčkara glas spikera sa Explorera koji poručuje da je otkriveno da se strah i panika najbolje leče koncentrisanjem na abecedu. Svako slovo - nova asocijacija, i panika nestaje. Nasmešim se na tu pomisao, P - panika. Misliti o panici, najkraći je način da ona oslabi. Ima logike.

Prelazim rukom preko čiste, glatke kuhinjske ploče i pomislim kako sada jedva da se i sećam kad sam poslednji put upalila punu mašinu za pranje sudova. Bilo je to kad sam pravila pijanog šarana, zimus, za Badnje večer.

Prljam za jednu osobu.

Sama sam, kao panj. Sama sam kao pusto ostrvo.

I, to niko ne zna.

Zatim se odvlačim u krevet. Ležim na sredini, sama, u tom praznom carstvu za dvoje.

Od kad su svi otišli, ja sam još više postala ona udaljena kiša koju niko ne primećuje. A možda sam to bila oduvek, samo što to niko nije video.

Niko me nikada nije čuo.

Navlačim čaršav do brade. Ležim u mraku, i zatim zatvaram oči. Ćutim. Osluškujem šapat, zastrašujući, dugi šapat noći.

Padam u san tek pred zoru. Ne sanjam više ništa.

Tako je od kako je otišao.

P, kao panika. Drhtim.

Pariz. Poslednji tango u Parizu. Zamišljam da je mrtav, da leži tu, u dnevnoj sobi: Marlon Brando kleči kraj odra svoje voljene neverne žene i priča joj.

P, preživeću. P, kao priča.

P, kao pričest. Kao plač.

S, strah. Snovi, sin.

N, neizvesnost.

K, košulje, njegove košulje, ispeglane.

P, pakovanje. Peglanje.

Z. Zauvek, „ovaj put zauvek“, kao u onoj pesmi. Z, zbogom. Zvaću te.

K. kofer, samsonite. Kravate.

O, oprost.

U, umreti, uvek, uvuci kragnu. Uvrede.

T, telefon. „Doći ću predveče“, rekao je, „ako ti odgovara, da uzmem svoje stvari.“

R. Razmislio je, tako je rekao, za sve je bolje da ode.

Za nekoliko sati, doći će, da bi otišao. Strah me je, sada, kad smo se dogovorili, odjednom, strah me je da ga vidim, ponovo, oči u oči, dok ulazi, dok mu predajem kofer, dok uzima svoj život, spakovan i ispeglan. Strah me je da se ne rasturim od te nepodnošljive scene, samo od toga me je strah. Nije me strah od samoće.

Preživeti.

„Mama, je l' sve u redu? Nisi valjda u nekom bedaku?“

„Sve je u redu, ne brini. Kako si...“

„E, našla sam govornicu iz koje mogu da te zovem za „dž“, ali traje samo tri minuta. Jedem supu svakog dana kod onog Kineza, ne brini, ofarbala sam se u crveno... Jeb'o te, al' ovo krči...Izvini što psujem, ali ovo je kaos, jeste da je džabe, ali.. .Super sam, ne brini, dobila sam prekjuče rezultate sa onog kolokvijuma, super sam uradila.. .e, ovo će da se prekine. Aj' ćao, zovem te...“

To je Marta. Moja ćerka. Brza, slobodna, bezbrižna poput leptira. Dvadeset godina. Odlepršala je u „drugu dimenziju“, tako voli da kaže za svoju stipendiju. Već šest meseci živi u Londonu.

A Luka, moj dvadesetčetvorogodišnji sin, već skoro godinu dana živi na Ibici. Javlja se jednom mesečno, kaže da ne stiže češće.

Moju decu sam videla pre šest meseci, a, ipak, moje osećanje usamljenosti postojalo je i kada su bili tu, kada su svi bili tu, kada smo bili porodica. Činjenica da su se moja deca otisnula za svojim sudbinama nije na mene delovala užasavajuće kako se to očekuje u životima majki na ovim prostorima. Nekako sam odavno osetila da smo, u stvari, odvojeni jedni od drugih, da su oni, moja deca, odvojeni od mene odavno, možda čak i onog trenutka kada su prvi put pokazali da im je dobro i bez mene, da im ne nedostajem, da će preživeti, a to je bilo dok su još bili gimnazijalci. Ne, nisam savršena, ali u svakom slučaju nisam od onih majki koje guše svoju decu.

Jednostavno sam ih pustila da se osamostale, i kada sada razmislim, otkrivam da je moja poznata vaspitačka širina možda proizlazila iz mog egoizma. Bilo mi je lakše da mi deca brzo odrastu, kako bi više vremena bilo za mene. Da bih imala slobodno vreme, da bih mogla da uživam. Da idem kod frizera, kod pedikira, da izlazim po kafanama, da idem u šoping, da živim životom preporučenim u medijima za savremenu urbanu ženu. Da budem uspešna.

Sad, odjednom, ne znam šta ću sa tim vremenom. Imam sve vreme samo za sebe, a opet, ono neumitno ističe. Za dva dana punim pedeset godina.

To je polovina od sto godina samoće.

Od kada je Uroš otišao, pre dva meseca, prošla sam fazu šoka, pa melanholije.

Suvi poljubac, knedla u grlu, priznaje da se zaljubio, da je to jače od njega, da mora da ode da me ne bi mrzeo, da ga je ona vratila u mladost, da je sa njom opet mlad, to su te reči, opšta mesta, moli me da ga ne mrzim, da to nije planirao, da mi ostavlja sve, i da bar ja moram da ga razumem, da bar ja znam o čemu govori.

Samo sam duboko disala, vrlo duboko, do onesveščivanja, da sprečim da me osećanje praznine obuzme odmah. Moj muž je otišao zagrlivši me, ruke mi nemoćno vise pored butina, njegove ruke na mojim mirnim leđima, osećam da bi mogao da plače od ganutosti što sam tako dobra, što ne plačem, što mu ne otežavam.

Kad sam javila deci da je tata otišao, ispostavilo se da je Marta znala da tata nešto brlja, i Luka je nešto znao, moja deca nisu imala komentar, to je ta generacija, naša kost i meso, tako različiti, tako sebični, tako usredsređeni na sebe, tako modernih shvatanja. Tako nepristrasni. Neće stati ni načiju stranu, oni su, ionako, otišli i započeli sopstvene živote daleko odavde.

Nisam ništa tražila od njih. Možda i zato da se ne bih razočarala.

Ne, nije to pitanje ljubavi - muž se nikada tako ne može voleti, ali njegov odlazak označio je odlazak svih. Samo sam ja ostala.

Otišao je Luka, samo se javio sa letovanja da će ostati još neko vreme, da radi u nekoj diskoteci, da mu španski odlično ide, i da ne brinem.

Onda je šest meseci kasnije Marta otišla u London.

Onda je otišao Uroš, sad, pre dva meseca.

Samo osećanje iznenadne puštoši, život koji se poslednjih nekoliko nedelja sastoji od neprestanog ponavljanja istih pokreta, koraka, sa čudnim

osećanjem da je, nekako, onaj bolji deo mog života završen. Jednostavno, ništa se više nije dogodilo. Oni su otišli, i kao da sam ih sve, na neki način, spremala za to da odrastu, da započnu nove živote.

Šta ja da započnem? Mislím na moj rođendan, na to što stojim pred tim velikim, dubokim klancem koji ću da preskočim prekosutra.

Biću na drugoj obali.

Imaću pedeset godina.

Panika kreće iz stomaka.

Misliti na azbuku, slobodne asocijacije, on dolazi predveče, moje lice mora da bude lice bez patnje, ja sam kiša koja nečujno pada na ono more, a da to niko ne zna, čak ni ribe.

A - azbuka mog života.

A

Avion. A, kao avion. Leteti, strah od letenja. Od kako sam rodila Luku i Martu, taj strah je bio postao nepodnošljiv. Deca su rodno mesto straha. Da, sada mi pada na pamet, da si me, u stvari, ti naučio da se oslobodim tog straha, ti si me, kad bolje razmislim, naučio ovo, o azbuci, o skretanju misli, o slobodnim asocijacijama, uvek si insistirao da se igramo „na slovo na slovo“.

A.

Asocijacije koje pomažu da skrenem misli, da pažnju usredsredim na nešto drugo, da prestanem da se plašim aviona. „Afrika, pahulje, pečena ćurka“, onda, šapućeš mi u uvo bezobrazne, naše reči, guraš mi jezik u uvo, grickaš me oprezno, žudno, „žmarci“, šapućem, spuštaš novine preko krila, uzimaš moju ruku i stavljaš je na svoje pantalone, tvoja druga ruka oko moga struka, za stjuardesu i sve koji nas gledaju, ti si brižni mladi muž koji drži ženu koja se plaši gubitka kontrole, koja se plaši da poleti, koja se plaši da sleti, da se spusti, da se prizemlji, koja se plaši sopstvene sreće, kojoj su potrebne te asocijacije i ti žmarci, kojoj je potreban oslonac za normalan život, za sve što izgleda, što treba da izgleda kao normalan život, za kupovinu posteljine, za dilemu da li stavljamo beli luk u ajmokac ili ne, za letenje, za snove.

To sam ja, mlada, to je priča o strahu, ovom strahu, o svakom strahu koji me opседа, o prolaznosti, o smrti, o ponavljanju, o panici.

Ana Karenjina, heroina svakog razvoda, ona može da stane u bilo koje slovo bilo koje ženske azbuke, to je priča o krivici, o ludilu krivice.

Ali, ovde nema krivice, danas niko nije kriv, svi smo apsolutno odgovorni za sopstvene sudbine, to je ta novootkrivena moć savremene psihologije, namenjene širokim narodnim masama, u jevtinim knjigama koje se čitaju za jednu noć i zaborave za nekoliko dana. Ta beskrajna biblioteka duhovne samopomoći, pusti druge i neka drugi puste tebe, nek' bude bez čvrstog držanja za bilo šta, drugi nisu bitni, bitno je šta osećamo mi.

Šta osećam kad kažem „A“? Moglo bi da zvuči i kao ono dugo „a“, kao jaaaaauk prvog slova, kao urlik početka i kraja, ali ne zvuči tako, ovde niko ne jauče.

A.

Lako je, lakše nego što sam mislila.

Anegdota.

Ana.

Ana, mlada sabljarka. Ona nije kriva, niko se ne baca pod voz u ovoj priči, niko se ne ubija, nema nikakve tragedije, takve stvari se, jednostavno, događaju, zar ne? Ona se ne plaši letenja ni najmanje, ona ima kontrolu.

Videla sam je, videla sam je, okrnula sam je pogledom, u „Maderi“, onda kad sam već znala, kad mi je rekao, kad je otišao, videla sam na sekund to lice, i to malo telo, ima krive noge, male grudi, anoreksična Ana iz marketing agencije, na večernjem povetarcu, između stolova, između kelnera, i muzike, lake muzike za fino žvakanje.

Ana iz marketing agencije, to joj je prezime, zanimanje, opis života. Odlučna. Njegova devojka. Lice koje se teško pamti, osim te odlučnosti da uspe, da uspe u svakom pogledu, da bude sigurna, to je ono što se prvo pročita na tom licu. Želi da bude sigurna, u banci, u društvu.

U skupim cipelama, modernim, sa platformom, mora da joj je svaka druga reč na engleskom. Trideset dve? Trideset šest? Vegetarijanac? Ne, nije valjda? Flašica vode u ruci. Garderoba domaćih dizajnera. Zna da besprekorono izgovori imena svih iole značajnih dizajnera nameštaja i lampi. Sigurno dva dana odleži kad dobije menstruaciju. Serijska zavodnica oženjenih tipova. Letuje sama. Godinama. Čita „Olu“ u originalu, na španskom.

Ne, ne želim da počnem sa njom. Ovo je moj život, ona nije bitna. Ona je samo Anegdota.

Ipak, kladim se da pomno stavlja kreme sa maksimalnim zaštitnim faktorom? Vozi snow-board, grozi se rata, samoinicijativno organizuje na face-booku akcije za spas zelene euglene, ili nečeg sličnog, u vodama dalekih jezera? Znam taj tip. Večera salatu, pije belo vino, ne puši na poslu. Ne propušta ni jednu premijeru u JDP. Franch manikir na nožnim prstima,

žvaka koja miriše na crno grožđe? Mora biti da zamišlja upravo sebe, svaki put kad vidi „Garnijer“ reklamu za pomadu za hidrataciju kože. Njen život, kladim se, jeste kao reklama za uloške. Izlazi sa šefom, svi izlaze sa šefom.

Rekao je da se zaljubio.

Jebite se, i ti i Ana!

Gle, ovo pomaže!

Ne plašim se više, ne drhte mi ruke.

A, kao anestezija.

Bez Anestezije, onaj sjajan film Anžeja Vajde. U našem slučaju, to je metafora odlaska, civilizovanost koja ne pretpostavlja bujice emocija, nego razumevanje, završene rečenice bez znakova uzvika, bez cinizma, jednakost, puštanje, mi smo civilizovani, malo ja - malo ti, u ovom životu u kome se po pravilima smenjuju godišnja doba, sreće i suze, pobednici i gubitnici.

Doći će predveče da uzme svoje stvari.

On mi pripaljuje cigaretu, taj gotovo očinski, taj brižni dlan na mom ramenu, kao da smo saučesnici, mi i jesmo saučesnici, zurim u štep na skupom trosedu koji samo što se nije rasparao.

„Da li me slušaš, da li si tu“, pita tiho, skrušeno, da me ne povredi.

„Da, tu sam“, kažem mirno, moj glas je jedna ravnica, smrznuta vojvođanska ravnica pre prvog snega, nešto mi je oduzeto, samo ste mi nešto uzeli, nemam to više, ne posedujem, ne polažem prava, gotovo je, voda je krenula, nema vraćanja.

Oh, da, puštam taj glas, tvoj glas, da se razliva po mojoj glavi kao hladan tuš, hladno mi je, hladno je iako je juni, magnolije su u cvatu, sami smo, u našoj dnevnoj sobi.

Bez anestezije, ali peva Anastazija.

*„And life is a road I wanna keep going
Love is a river I want to keep flowing
Life is road now and forever*

Wonderful journey."¹

Pustiću te, puštam te kao što se umorni davljenik na kraju umori i odrekne splava za koji se drži, ali bilo je anestezije, bilo je anestezije, da se ne lažemo, to svaka žena oseti, to kad pokušavaš da mi olakšaš, da ne boli toliko. Ima Dejvid Her jednu divnu dramu o tome. O tome kako muškarci uvek namerno ostave neki trag. Pisamce, broj telefona, karmin na kragni košulje. To su tragovi koji se ostavljaju da bi bili otkriveni. Da bi bilo uvoda, da ne bi bilo bez anestezije.

I, kako si iznenada postao zainteresovan za reklame? Baš za one koje radi McCann&Konzervson, ma nemoj?

„Ako“, Kipling.

Ako možeš da zamisliš uništeno delo svog života, i bez i jedne reči ponovo da ga gradiš...“

Mogu li? Mogu da zamislim, mogu da zamislim, vidim taj nered u ovom redu u stanu, u životu. Bez i jedne reči, bez ropca, bez kukanja, sve će biti lako i lepo, neka niko ne brine, nikad se nisam bacila ni pred čije noge. Ali, pada mi na pamet neka scena, mora da sam je negde videla, u nekom filmu, na televiziji, u nekoj knjizi, žena oko njegovih nogu, grli, sa poda, njegove noge, skupila se kao škamp oko njegovih nogu, i on, taj muškarac je vuče, to je ono „ne dam“, meni nepoznato, to „ne dam“, „nemoj“, to ne postoji kod civilizovanih, primirenih, vaspitanih, neprirodnih, kod nas koje je uništila kultura, pravila, izveštačenost, kod nas lažova, glumaca, nesrećnika sa prijatnim osmesima, nas koji ćutimo, koji ne izgovaramo, nikada ne ispričamo priču do kraja, kod nas koji plutamo, koji se puštamo, ogrezli u ponavljanju, u zalogajima, u trpanju, u piću.

Alkohol.

Alkohol, tri kocke leda u čaši. Viski, da umekša, da utiša riku svih zveri što su u meni.

¹ *Život je put, i ja želim da nastavim da idem.
Ljubav je reka, i ja želim da nastavim da plovim.
Ljubav je put sada i uvek
Divno putovanje.*

Danas ću da budem umerena. Jedan, dva viskija dok te čekam da dođeš, da odeš. Da skupim hrabrosti da otvorim vrata, a da ti ne kažem ni jednu ružnu reč. Uz alkohol postajem hrabra, gruba, istinita, mirna, glasna. Uz vino plačem, ali nema ga više, sve je otišlo. I vino i suze.

Alkohol, u mutnoj plastičnoj flaši u kupatilu, kad se posečem u kuhinji, nož uvek reaguje na moj bes, uvek se posečem kada sam besna - kad si rekao da si se zaljubio, da to nisi planirao, da se to jednostavno desilo, kratak slučajni rez po mom kažiprstu na levoj ruci. Podsvest radi, šiklja krv, moj bes opečen alkoholom iz plastične flaše, i onda je umiren, stegnut, zavezan čvrsto dok rana ne zaraste.

Alkohol. Alkohol, kojim te masiram kad imaš temperaturu, kojim polivam našu decu kad su bila mala i bolesna i uplakana, oblozi od rakije „oko guše“ kako je govorila moja mama, to nas leči, to nas je lečilo, naše kolektivne kijavice, nazebe, veliko i malo kašljanje, grgljanje klekovače kod zapaljenja grla, to nas je lečilo. To me je lečilo kad mi se plakalo od života, zbog mene, zbog svih vas, gluvih, slepih, sebičnih, tajanstvenih, mračnih i divnih.

Zbog mog ličnog mraka.

Votka, to si pio. Belo za tebe, u boji za mene.

Nekada smo čuvali flašu sa viskijem, da imamo kad dođu gosti, da nazdravljamo u srećnim trenucima.

Sada je sve drugačije, pije se široko, otmeno, značajno.

Rekao si da treba da prestanem da pijem, rekao si to posle one večere, bio je to drzak, neprijatan ton, stegnuta vilica, posle gušćije džigerice u beloj čokoladi. Kakvo preterivanje, i Moët&Chandon, od Henensija...

Zamisli, nisam ni znala da su i oni članovi nekakvog jebenog Evropskog Komiteta Za Odgovorno Pijenje! Jesi li čuo za to? Kakva farsa! Zamisli ludilo, udruženje proizvođača alkohola za Odgovorno pijenje! Ali, ja sam neodgovorna, može li žena koja zna da je muž napušta, i pre nego što on sam to zna, da bude odgovorna?

Mrziš me u tom trenutku, ne možeš da podneseš to što ne otkrivam ni jedan tvoj trag, što te ne izazivam, što se pravim da oni ne postoje, što te ne pitam kome telefoniraš, kuda ideš, bilo bi ti lakše ako bih ja olakšala tvoju patnju, tvoju krivicu, tvoje bežanje, tvoju nesigurnost, ali, čitala sam Dejvida Hera, onu dramu, odavno, na vreme. Sve čitam. Tada je već bila, već je

postojala mala krivonoga Ana iz marketing agencije? Sigurno je bila, to je bilo zimus, sećam se. Ali, ja samo pružam čašu, hoću još šampanjca, koji ti plaćaš, sipaj mi, sipaj mi još, nemoj tako da me gledaš, baš mi prija.

I onda, tu su bile te flaše, to njegovo vino. Vino, skupo vino, njegov dragoceni posed, blago, taj novi znak iznenadne moći, brzog bogatstva, statusni simbol, eros tih obliha flaša, skupih, negovanih, maženih, brisanih, poslaganih u specijalnom ormanu u ostavi, te skupe flaše kao grudi drske bludnice ličnog napretka, to vino koje treba da služi poeziji, istini, ljubavi, odjednom - pretvoreno u simbol sa etikete, u beskorisne podatke o berbi, o podrumu i, naravno, o ceni. Ko šiša ukus, buke, istoriju, ukus vremena, zrenja, užitak, razlog, društvo, osećaj - pije se trista evra, petsto evra, osamsto evra, piju se ekvivalenti nećijih života, jer život i jesu cifre, cedulje sa cenama, bar-kodovi, vrednost, šta sve možemo da uradimo sa tim? Da povećamo samoljublje, da poverujemo da nas ljudi više vole, da smo važni, da smo znalci, da znamo šta su prave stvari i da možemo da ih priuštimo, ali uvek pred drugima, uvek za druge. Ja to nisam, nikada nisam bila to, na napolje, za druge, ja sam introvertna.

Kad dođeš, lepo ću stati, bez pompe, bez pobedonosnog izraza na licu, bez ikakve pakosti.

„Sve je otišlo. Popila sam, sve,“ reći ću.

Delila sam ga dobrim ljudima.

Sunčica je došla i rekla da je fenomenalno. Lidija ne pije vino, to znaš. Naravno da je fenomenalno! Sa Sunčicom sam popila Chateauneuf du Pape iz 1998. Kaže da nešto bolje u životu nije probala! Za nju je to samo piće, za mene je to tvoje vino, to si ti. A posle sam otvorila i onaj iz 2000. Ne bih znala da kažem koji je bolji, ali je Sunce insistirala da joj je prvo bilo bolje.

Pomerol iz 2000? Takođe za svaku pohvalu.

Sve sam lepo zapisala, da bih ja znala, kako mi je bilo. Da ne zaboravim te trenutke dok sam pila tvoj hobi, tvoj ponos, tvoj ego, tvoj društveni status. Sačuvala sam flaše, da ne misliš da sam nekom odnela, da sam nešto tvoje, nešto naše, odnela nekom drugom. Ne, sve sam sama probala. Pre neko veće otvorila sam tvoj ljubljani St. Julien/Pauillac/St. Estephe iz 1996, i sjajan je, mogu da ti kažem, ali se ipak malo osećao tanin. Onda sam otvorila i onaj drugi iz 2000, ali i on, čini mi se, ako ja kao laik mogu da primetim, nije dovoljno ostario.

A, kao anestezija. To je anestezija, dragi moj.

Smejala sam se. Igrala sam sinoć, ovde, u sobi, sa tom čašom u ruci, uz bossa-novu. Mislim da je pevao Vinišiuš de Moraes, znaš onaj CD što nam je snimio dobri Relja? Popila sam, ali samo dve čaše, sinoć, uz paradajz i sir.

Ne znaš, ali i Domaine Leflaive Puligny-Montrachet Premier Cru Les Pucelles iz 2004. pao je sinoć! Nestvarno! Moj osetljivi nos mogao je u tragovima da nanjuši kombinaciju meda i akacijinog cveta koji uvode izvesnu udaljenu notu slatkog u bogat i divno izbalansirani kompleks ukusa, sa, ako smem slobodno da se izrazim, produženim rokom trajanja. I stvarao, traje do sad. Fenomenalno, kao mleko! Vidiš da sam i ja nešto naučila. Hiljadu dolara? Ili se radilo o Domaine Romanee-Conti Romanee St. Vivant '04? Nisam sigurna. U svakom slučaju, popila sam najbolje.

Ali, šta je to, uostalom, u odnosu na onu anesteziju koje nije bilo? Šta je sve to u odnosu na ono što neću popiti, što nisam mogla da popijem, da progutam?

Treba da prestanem da pijem, da, znam, nema ničeg strašnijeg od žene koja stavlja jaki parfem da ubije tragove alkohola, treba da prestanem da pijem, niko ne želi ženu alkoholičarku, niko ne želi bivšu ženu alkoholičarku, niko ne želi majku alkoholičarku, znam to, neka se niko ne brine, ne pijem, ovo sada je samo da se umirim, da mi pomogne da izvedem ovu azbuku svake žene, pre nego što zazvoniš i pokupiš svoje stvari, anđele, brate!

Svinjo!

Abortus. A, kao abortus.

Tu smo, ipak, nešto dužni jedno drugom. Bar poneku reč, posle svega. Zašto mi to sada pada na pamet? Koliko ih je bilo? Dva, sa tobom. Uveravala sam sebe da je „danas, to, isto kao vađenje zuba“. Ali, to nije isto, to stvarno nije isto, iako pomaže u stvarnosti, i taj čin, i to obrazloženje, ta priručna uteha o intervenciji, to nije isto.

I, jednom, pre naše dece, pre nego što si došao, to ne znaš, to nikada nećeš znati, to žene ne govore, muškarci ionako o tome ne znaju ništa, ali to su žive rane, sva ta nerođena deca. To nisu nokti i kosa koja se seče.

Ponekad mislim na tu decu, koja se nisu rodila, kojima nisam dala da se rode, jer svet ne bi razumeo, jer niko ne bi razumeo, jer sam bila suviše mlada, jer sam znala da neće trajati, jer je bilo glupo. Jer nisam htela da me to dete uzme, zato sam ja uzela taj mali, malecki život, bacila sam ga, dala sam

da ga bace. I svest o nekakvoj krivici pred Bogom, ona je stigla mnogo kasnije, sada, kad nešto znam, kad razmišljam, stigla je, tu je, iako sam je bila zatrpala i svaki put sam vešto to pokrivala pričom o zubu i intervenciji, pristajala sam na tu vrstu neke kratkotrajne zbunjenosti, tišine, belog zločina, jer bi sve drugo bilo ludost. Nepodnošljiva ludost, koja se ne pominje, o kojoj se ne govori osim kada su u pitanju ucene. Ali, to nije naša priča.

„U“, ucene, to nikada nije bilo naše slovo. To se kod nas podrazumevalo, jer je posle bilo neodgovorno prema mladoj princezi i princu koje smo već imali, bilo je neodgovorno prema jednoj mladosti, posle je bilo neodgovorno prema imovini, prema stanu, prema osnovnoj školi ovih malih srećnika koji su dobili dozvolu da postoje, da ih volimo, da ih želimo, hranimo, vaspitavamo i mazimo.

Uvek moramo nešto žrtvovati, da bi smo dobili nešto drugo, je l' tako? Tako smo se tešili, tako sam se tešila.

Ubićemo, bez razmišljanja, ako spasavamo sopstveni život. To je dozvoljeno, to je samoodbrana? Ako prevedemo na spasavanje, sve prolazi.

I ti, sada, spasavaš vlastiti život, tako si rekao. Da ne bi potonuo, da ne postaneš odvratan, da te ne zamrzim, da mene ne bi mrzeo, ti odlaziš.

I, ne bih to mogla da nazovem kajanjem, već pre nekom prazninom. Što godine više prolaze, pomišljam kako sam ubila, kako smo ubili, lako i bez ikakve zadržke, neka mala bića koja bi sigurno bila lepša od nas, od svakog trenutka, od svake vesele mladosti. Ne, nije mi žao, na način na koji se to, možda, događa ženama koje su zbog toga, posle, ostale bez dece, žalim ponekad upravo zato što sam ja, ja sam bila ta koja sam rekla da ta deca i Bog nisu izabrali zgodan trenutak da banu među nas. Kakav cinizam! Opšte mesto iz biografije savremene žene.

Sva naša deca rođena su na račun neke prethodne, ili sledeće, koja nisu bila te sreće.

Odjednom mi je žao. Neopisivo mi je žao.

Voda. Gutljaj vode.

A. Akva naturale.

Akvarijum, ribe koje ništa ne čuju, i more koje ćuti dok nečujno po njemu sipim.

A, kao avantura.

Bežim, trčim, lomim štikle, cepam najlonku, odlazim zato što je to jače od mene, zato što moram da odem da se vidim s njim. Puštam da me to obuzme, to lako ludilo nalik pijanstvu, odlazim u tu poslastičarnicu, kakva simbolika, među tulumbe i baklave, oh, toliko slatkog sirupa svuda okolo, ušećerenog limuna, prezli koje glume orahe, mirisa vanile, tu sam.

Došla sam koji minut pre njega, stojim, između čaša sa bozom, među plehanim pepeljarama, za pultom, ispred ogledala u kome vidim svoje lice, roza zid, plakat sladoleda, držač za kornete i lice poslastičara u prometnoj ulici, tu sam, sa pevačem zabavnih melodija, u usponu.

„Snimiću long-plej za »Jugoton«,“ tako on kaže, profil mu je prelep, za glavu je viši od mene, bolje izgleda u prirodi nego na televiziji, dakle, evo dokaza da televizija dodaje kilažu.

„Koliko, tačno?“

„Sedam kilograma“, odmah odgovara, daje još podataka o televiziji, kilaži, modnim detaljima, smeje se, osmeh je divan, to je divan osmeh, još uvek ga pamtim, njegovo rame pored mog, reči su lake, ni o čemu, ja ne govorim ništa da se ne odam, pobegla sam u avanturu, pravo sa posla, iz redakcije „Idealne domaćice“, gde sam radila kao novinar početnik.

Došao je da ga slikaju, nekom drugom je davao intervju, ja sam sedela za stolom, sa praznim papirom ispred sebe. Da, on je ušao kod mene, on je došao, on me je pozvao na kafu, šta ima loše u kafi, on me je pozvao, a ja ćutim, ćutim, ćutim, nogom diskretno ćuškam kesu u kojoj je mleko za moju decu, i svež hleb, i ren za mog muža, koji radi kao ekonomista u fabrici nameštaja, ali to prećutkujem, on to neće videti.

To neće videti, ništa neće videti, tu i nije bilo šta da se vidi osim mlade žene sa kesom, u pola tri popodne u poslastičarnici u Knez Mihailovoj, i jednog mladog čoveka koji joj nešto govori o fotografijama, intervjuu, pesmama i kako će da napravi neviđeni bum na muzičkoj sceni, sam, jer ima dobre pesme i kompozitora i aranžera, mada bi bilo bolje da osnuje grupu.

„Jer, sad grupe bolje prolaze nego solisti“, kaže ozbiljno.

Neprestano se posmatra u ogledalu, taj čovek prečesto namešta šiške, a moja deca su mala, ja nisam normalna, već se kajem, ali drhtim iznutra, jer želim da me poljubi, samo želim taj poljubac pevača, koji će da snimi ploču.

To bi bio moj treći muškarac koga ljubim.

Gutljaj kafe, dim cigarete, on guta tulumbu, u jednom zalogaju, volim taj apetit, volim što je tako gladan, saginje se ka meni, lepi svoja usta na moja,

predivan susret, slatko je, liznem slatki sirup na njegovoj gornjoj usni, zažmurim, on me ljubi, žmurim, hoću još te avanture, ja sam došla po malu, bezbednu, drhtavu avanturu od koje klecaju kolena čitavih pola sata, po to sam došla, ti o tome nemaš pojma, nikada ne bi to razumeo, otvaram oči, kratak osmeh, vrti mi se u glavi, on slučajno nogom šutne moju kesu, i čarolija nestaje. Mleko se prosipa, curi, moja deca, moj brak, sve je rasuto po podu poslastičarnice, glupa mlada žena, ošamućena od tog poljupca.

Sa usana mi sklizne glupa, smešna, starinska reč, „avantura“.

„Ovo je avantura“, kažem, i kažem da moram da idem kući, nogom ćuškajući onu kesu.

„Šta si se prepala“, kaže neotesano, nekako divljački.

„Ne, nisam“, mucam, ostavljam kesu dole, na podu, istrčavam napolje, čujem kako za mnom dobacuje.

„Vidi, molim te, pripazi da mi ne izbace nešto iz intervjuja, jer sam se baš dobro obračunao sa klanovima u muzičkim kućama.“

Ne okrećem se, tresem se da ne počne da trči za mnom.

Nije krenuo. Ostao je da dovrši tulumbu.

Avantura. Kad bežimo, to je avantura. Ma kako mali beg, to je bekstvo.

Kad sam rodila Luku, odjednom sam počela da ga mrzim, mog muža. Ništa nije uradio, ničim to nije izazvao, jednostavno, odjednom mi je bio suvišan, nisam mu dala da mi priđe mesecima. Majčinski instinkt, tako jak. Možda sam otišla na poljubac sa tulumbom da vidim da li to još uvek uopšte želim. Ljubljenje, muškarce, dodire.

Odjednom, nisam mogla da podnesem tvoj miris, tvoje muvanje po kući, to što mi ugađaš, to što mi Luku uzimaš iz ruku, što ga držiš u krilu, to što si tu, što me nešto pitaš, a pomisao da bih sa tobom mogla da provedem ostatak svog života odjednom mi je bila mrska, do povraćanja. Smetao si mi u mojoj sreći sa mojim malim sinom, desilo se to odjednom, jednog jutra, samo sam te pogledala i poželeva da nisi tu.

Post porođajna depresija? Moguće.

Ali, o tome nikom nisam govorila, o tome se ne govori, da muža odjednom ne možeš očima da vidiš, da ti je odvratan, da ti smeta, da je višak zato što je tu beba, prva beba, moja prva beba, moj sin odjednom nešto menja u meni, nekoliko meseci ne mogu da te gledam, samo mislim o tome kako te ne želim u svojoj blizini. Ali, o tome se čuti, kao što se o svemu drugom čuti -

govori se o važnim stvarima, o računima, o zabavištu, političkoj situaciji, besparici, ali o osećanjima, strahovima, sumnjama, o tome se ne govori, to nije erotski, to nije prijateljski, to je uvod u truljenje. Ćutanje je zlato.

Zato sam valjda morala da imam tu moju prvu avanturu, među tulumbama i baklavama, da bih ti se vratila, da te ponovo zavolim, zbog krivice, zbog slatkog sirupa na usnama, zbog prosutog mleka, nad kojim ne vredi plakati, samo taj mali nespretni pokušaj bekstva, to me je trglo, uplašilo, razoružalo, vratilo me je svima vama.

I, ti to ne znaš, ti to nikada nećeš znati.

Sela sam, pušim, tek je pola tri, popila sam viski, neću više, jer dolaziš predveče da uzmeš svoje stvari.

Jedan kofer je spakovan. Još uvek ga nisam zatvorila.

B

B, kao bol.

„Boli me“, rekao si, „užasno me boli, ali to je jače od mene“.

Scenu prati mukla tišina. Ne govorimo. Minutima, možda satima. Znala sam da ćeš to da kažeš. Puštam te da se mučiš, znam da te boli, da te razvaljuje krivica, da je nečuveno teško reći da je gotovo.

„Bože, podaj mi smirenosti da prihvatim stvari koje ne mogu da izmenim, hrabrosti da izmenim one koje mogu, i mudrosti da uvek umem da ih razlikujem.“

Jedino što mogu da izmenim jesam ja. To sam shvatila, toliko mudrosti imam. I, mogu da izaberem ono što pamtim. Ne moram sve da pamtim.

Ali, sećanje je kurvinska stvar, slike običnog života, slike sreće, mogu da budu tako potresne.

Begonije. Blud. Baklje. Bife. Baka. Bezdan. Breze iz filma Nikite Mihalkova. Biseri, poklon tvoje majke, koja me nikad nije volela, to znamo, to je poznato, opšte mesto svih majki i sinova jedinaca, ovde. I kako sam u početku patila zbog toga!

B.

Bura na moru, prozor sa pogledom. Udarci drvenih škura o kamene zidove, plavo sivilo ili sivo plavetnilo, sve jedno, moja svilena spavaćica, vetar koji se zapliće u mom dekolteu, među bretelama, poneta sam na pučinu tim iznenadnim vrtlogom, poput junakinja iz onih divnih filmova o čekanju, o čežnji.

Ali, tu su i deca koja se igraju na daščanom podu naše iznajmljene sobe i Boki, to je bilo odavno, kad smo svi bili mali, kad je sve bilo malo.

Želim da smo sami, ali ti imaš proliv i stenješ, Marta i Luka se grizu, ciče, zatvaram svoje oči, i škure, oblačim majicu, čučim na podu, grlim decu kao da sam kriva, kao da sam nešto zgrešila, kajem se što sam pomislila nedozvoljenu misao, da bi bilo divno da smo otputovali negde sami, da me

voliš kao na početku, ali to je nemoguće, mi smo porodica, sve je drugačije, postoji red, pomislim, moje ruke pripadaju svima vama, moje misli treba da budu o vama, mi smo mala porodica koja tek počinje, prilazim i ljubim te, ali ti trčiš u toalet.

Ja se vraćam prozoru i virim kroz žaluzine. Vetar vitla more!

Kakav seks napolju, i kakva spokojna, skoro biblijska mirnoća unutra!

Burma na mojoj desnoj ruci, to je staromodno, skidala sam je nekoliko puta u poslednja dva meseca od kako je otišao.

Rekao je da se zaljubio, da ide da razmisli. Danas se javio da je razmislio, da dolazi po svoje stvari. To znači da je definitivno, da se ne nadam.

Ne nadam se, stvarno se ne nadam, jedino ne znam šta da mu kažem, da li da skinem burmu, ili da ga dočekam sa njom, i jedno i drugo je odveć patetično za ljude koji su proveli skoro dvadeset pet godina zajedno. Nema više potrebe da glumimo, da se pretvaramo.

Neka tužna, divna, strašna, umorna istina probudila se među nama još mnogo pre nego što se pojavila ta Ana, ili bilo koja Ana.

Da je bilo kao što to biva kod srećnih parova koji se ne rastaju, kod kojih tako nešto ne dolazi u obzir, kod kojih je ta opcija nezamisliva, jer je apsolutno najsigurnija, i mi bi smo slavili dvadeset pet godina braka sledeće godine. U novembru.

Brak je čudo. Naš brak je čudo. Mi smo još uvek u braku, smejem se kad na to pomislim, jer ti dolaziš za nekoliko sati da uzmeš svoje stvari, a ja ti peglam košulje, slažem tvoje zimske pantalone, sa izvesnom setom, odjednom.

Kao da pakujem naš život.

Nikog ne žalim, ni sebe, ni tebe.

Neko je morao prvi da povuče nogu, nema problema, dragi, to si ti.

Ne, u stvari, naš brak je čudo srpske običnosti! Čudo svake običnosti.

Ali, mi smo žrtve tranzicije, nas dvoje, izašli smo na berzu sa našim vlastitim životima, zaigrali smo se, opijeni mogućnostima najavljivanim preko televizije, naše uzajamne akcije su propale.

„Ko reskira, profitira,“ govorio si, trljao si ruke, odlazio si, i krenulo ti je. Ali, nikada nisi pomislio da je udaljavanje uvek uzajamno.

Kad se udaljavaš od nekoga, i on se udaljava od tebe, to nije zakon volje, to nije odluka, to je jednostavno logika, geometrija.

Bilo je divno, bilo je grozno, bilo je užasno, bilo je smešno. Bili smo naivni, užurbani, lažljivi, patetični, pa posle užasni, mrzovoljni, zburadi, pohlepni. Slepí. I posle ranjeni, nesrećni, nesigurni.

Ja sam bila nesigurna.

Sad, uz ovaj gutljaj viskija izgovaram kao da sam na sceni: brak, to je kad ti nabacujem rećenice, da nastaviš razgovor, kad se najglasnije smejem tvojim vicevima, kad prepričavam tvoje uspehe drugaricama, to je kad se, kao da smo taksisti - ispičkaramo u kolima, i onda, nekoliko minuta kasnije, nasmejani, kao da se ništa nije dogodilo, ruku pod ruku uđemo na večeru na koju smo pozvani, sa tvojim poslovnim partnerima. I kad ne govorimo danima jer si mi rekao da ućutim, pred decom.

Ali, brak - to je sigurnost - da znam sa kim idem na letovanje i zimovanje, i da ćeš da se pobrineš da naša deca imaju plaćene časove engleskog.

Brak, to je i da ne mogu da podnesem da te gledam dok jedeš jabuku, da ne mogu da podnesem da slušam kako srčeš, šmljackaš, grizeš i gutaš.

Brak, to je kad spadne sva oplata - o, da, kao i mnogi drugi srećni parovi, godinama ništa nismo radili da popravimo stvari. Opuštanje izazvano dozvolom o bliskosti, koja se potpisuje kod matičara, ubija ne samo eros braka, nego i uzajamno poštovanje. Nikakvo namerno zlo nismo činili jedno drugom, a opet - bilo je groznih trenutaka - kad dozvolim da me vidiš sa prljavom kosom, kad dodirneš moje nedepilirane noge, kad preda mnom sečeš nokte na nogama, kad za tobom perem klozet.

O tome ne piše ni u jednom romanu, ta istina svakodnevice postoji u tragovima možda samo kod Bukovskog - ta scenografija stvarnosti. Dekor realnosti braka, u kome postoje prljave čarape, dlake na lavabou, miris tvog znoja na košulji, kažnjavanje dece, ponekad psovanje, loši ručkovi, ne - to se ne događa samo u propalim porodicama koje ne ulaze u literaturu i filmove bez neke posebne tragičnosti, to se događa svuda. Svima.

Povraćanje i podrigivanje, prolivi, usrane gaće, zagorelo mleko, zadrž roštilja i vina, oznojeni jastuci, loše osvetljenje, zavist, to je bliskost, to je šansa da traje. Sa zaprškama i supama, domaćim rezancima i nedeljnim ručkovima posle kojih dremamo, sa sarmama, prebrancima, pasuljima, musakama, sa našim istinama i lažima, sa našom dosadom, sa nedostatkom zajedničkih tema, u to se sve pretvorilo, to znamo, to smo apsolvirali, iako o tome nikada nismo govorili, ali to je brak.

I, druženje sa bračnim parovima. Potreba, navika, strah od samoće, od napuštenosti, od novih početaka, od rušenja onog što je brižljivo građeno. Zajednička imovina.

Brak, to je poznavanje života. Prijateljstvo. Ima divnih brakova, samo ne mogu ni jednog da se setim. Kompromisi, umalo da to zaboravim, ali to bi moglo da ide pod drugo slovo. I to je brak.

Brak, to je kad imaš druga. Za spavanje, planiranje, rađanje dece, štednju, ručak, večeru, pijacu. To je druženje sa drugim ljudima koji su u braku. Mi smo bračni parovi - iste generacije, delimo slične probleme, razumemo se, prijatno smo društvo jedni drugima, takmičimo se pomalo međusobno, vezani smo, nekako, na sve načine, pojedinačno i uzajamno.

Brak, skoro dvadeset pet godina, to je i nešto divno. Kad mi držiš ruku oko struka, kad me predstavljaš svojim prijateljima, kad zajedno idemo na roditeljske sastanke, kad mene i decu izvedeš na picu, kada im naduvavaš gumene patke na moru, kad me gledaš sa nežnošću, kada ostavljamo decu kod moje mame da bi smo za vikend bili sami, kada otvaramo onaj viski samo za nas dvoje, kada govorimo ljubavne reči jedno drugome, i kada verujemo da nas strast i ljubav nikada neće napustiti.

Ili sam ja bila ta koja je u to verovala duže nego ti?

Ali, kada je to bilo? Ne mogu da se setim. Odavno.

Bore.

Bore ispod očiju. Imam bore. Fina mreža bora, otisak svih mojih treptaja, snova, suza, smeha. Bore oko usana, smejalice, ali to su ipak bore, izdajstvo života na licu, simbolička društvena smrt za savremenu ženu koja drži do sebe, koja odbija da se spusti u drevni kliše o sredovečnosti, ovo su nova vremena, granice su pomerene, ne verujem da mi se to događa, da je već počelo.

To počne iznenada. To saznanje o starenju, to nema veze sa biologijom. Pogled u ogledalo, i odjednom mi lice izgleda okrnjeno, načeto, ništa više nije isto, primećujem da su mi bore na čelu izuzetno duboke, da između obrva imam dve dosta duboke bore napetosti, da fina koža ispod očiju nije više tako fina i da je postala tamna. Zatim, po uputstvima iz ilustrovanih izdanja za negu žene, nagnem svoje lice dole, ka stolu, spustim ogledalo i vidim da sve visi, da gravitacija deluje, da moje lice u tom položaju predstavlja jasnu sliku onoga šta ću biti, onoga ka čemu idem.

Plašim se. Ne želim da već sada budem stara, ne želim da već sada budem otpisana, budalasto dozvoljavam sebi da se poredim sa vršnjakinjama iz Holivuda, gledam te fotografije po novinama, ne želim da budem gospođa u godinama, ne želim da se pustim životu, opirem se. Nikada mi nisi rekao ni jednu ružnu reč, nikada ništa o mojim godinama, o tome kako izgledam, to je sve došlo samo od sebe, kad su stigle pare, kada je došao novac, kad se sve promenilo.

Kad je Marta rekla da želi da je odvezeš u gimnaziju tvojom novom vespom.

„Tata, izgledaš kao dečko“, rekla je.

I, mene je nešto zbolelo. Ta vaša složnost u zajedničkom uživanju u otkrivenoj vezi tata - odrasla ćerka, tvoje ponosno lice, tvoje uverenje da pred gimnazijom, sa ćerkom koja te drži oko struka, i ti izgledaš mlađe, uprkos tvojoj prosedoj kosi, uprkos tvojim godinama, uprkos činjenici da si par sa mnom, a ne sa njom, da si stariji od mene dve godine, ti pobeđuješ.

Vas dvoje pobeđujete, vi ste isto pleme mladih, bezbrižnih, vi, koji ne brinete ni o čemu, koji ne znate, koji ne sanjate da me bezobzirno ostavljate, sa mojim licem, i mojim borama pred ogledalom, pred vratima panike, pred kapijom starosti. Da me otpisujete.

Oko mene, oko nas, svuda, žene u panici. Ne mogu da to ne vidim, ne mogu da se odbranim od te presije. Moje drugarice, tvoje drugarice, zvezde, domaćice, profesorke klavira, službenice, doktorke, sva ta usta zapenušena od vesti o novim otkrićima u oblasti podmlađivanja; mi smo robovi ludila koje poručuje da nećemo da ličimo na naše majke. Mi smo tužni, uznemireni pacijenti opsesije o izgledanju, iluzije o licima koja su mlađa, koja su zategnuta, koja traže da budu pohvaljena.

Egzibicionizam, plus narcizam, plus strah, koji nije bezrazložan, koji uopšte nije bezrazložan, mada je nečuven. To je strah o kome se ne govori, ali koji titra u nama, strah da ćemo, ako se ne potrudimo, ako ne budemo oprezne, ako nešto ne preduzmemo na vreme, sve biti ostavljene da se nikada ne pojavimo pred gimnazijama naših sinova i ćerki, jer smo prestare za vespe, za život, za mladalačko prijateljstvo sa našom decom, za pokazivanje pred njihovim društvom, za bilo šta veselo i optimistično.

Jednom sam pročitala u nekim novinama da se u Holivudu kaže da tamo postoje samo tri godišta za žene, po naslovima filmova - „Bejb“, „Oblasni tužilac“, i „Vozeći gospođicu Dejzi“².

Bejb ne mogu da budem, a do gospođice Dejzi ima još nekoliko decenija, pa ipak, iako mogu da igram gospođu oblasnog tužioca - dovoljno je samo da obučem moj sivi sako - ja odlazim kod tog doktora, koga svi reklamiraju, botoks, botoks, u čelo, puno botoksa, da se sve ispegla, da mogu da dođem ispred gimnazije sa kosom sklonjenom sa čela, sa podignutim obrvama.

Zato to radim, da vam se svidim.

Celo lice je neznatno zategnuto, ali izgledam mlađe, je 1' da da izgledam mlađe? Moj pogled je bistriji, lažem da je to od toga što bolje spavam, vežbam osmeh da podignem jagodice, bolje izgledam, to vidim svojim očima, bolje se osećam zbog toga, imam više samopouzdanja, zaustavljam neumitno, usporavam propadanje, osećam se bolje samo kad se pogledam u ogledalo.

Popustila sam, predala sam se maniji, primorala sam se da odem, da ličim na moju generaciju poludelih žena na pragu pedesete koje očajnički pokušavaju da nešto zadrže. Pravo da još uvek sanjaju?

Botoks, moje čelo je paralisano, više ne mogu da imam bore, narednih šest meseci, sve će biti glatko, bez bora briga, napetosti, čuđenja, ubacila sam se u poslednjem trenutku u taj voz, niko ništa nije primetio, putujem i ja sa njima.

„Mama, izgledaš kao da si se zaljubila“, kaže Luka, namigujući mi i saučesnički me muvajući laktom, dok istrčava iz kuće na trening.

„Dobro izgledaš“, kažeš ti, dok nervozno, preterano teatralno, gledaš na sat, jer žuriš na važan poslovni sastanak.

„Ne znam zašto kuvaš“, dodaješ, „ja neću danas ručati ovde, niko danas neće ručati“.

Iz kuhinje miriše čušpajz od šargarepe.

Uzaludnost porodice, odjednom.

Uvek ostajem samo ja.

Pred ogledalom, sa očima koje su na ivici.

² „Babe“, sa Pamelom Andesron, „District attorney“, uloge za žene do četrdeset godina, i „Driving miss Daisy“ u kome igra starica Džesika Tendi.

V

Voleti.

Ne znam više kako bih to opisala i šta znači voleti. Biti spreman da se za nekog žrtvuješ? Prihvatiti ga onakvog kakav jeste, voleti ga uprkos njegovim manama? Oprostiti, ne zamerati, ne posedovati, ne povređivati, ne kritikovati, ne zavideti, ili jednostavno - uživati u njegovom društvu? Želeti da svaki trenutak provedete sa voljenom osobom, to je valjda neka mera ljubavi.

Možda nikada nisam umela stvarno da volim. Možda sam suviše sanjala bajke, možda sam uvek neumereno maštala, ali samo do onog trenutka kada sreća počinje. A, to je bilo uvek samo do one rečenice koja glasi - „a posle su do kraja života živeli srećno i u ljubavi“. Iskreno, nisam nikada mogla da zamislim šta to znači „srećno, do kraja života“? Da bude bez problema, ili da ne bude dosadno, da se nikada ne umorimo jedno od drugog?

Odavno već ne drhtimo od ljubavi. Kako se desilo to curenje, to oticanje strasti, ne umem da kažem. Možda smo u prvim godinama našeg braka bili suviše zajedno, ili smo se olako oslonili na poredak stvari - deca koja rastu, užine koje se prave, nedeljni ručkovi, kupovine novih kola, nameštaja, borba za opstanak? Umor od pokušaja da napravimo da sve bude kako je bilo?

Veš. Ostalo je nešto tvog veša ovde, tvog veša koji miriše na „Ornel“, još uvek. Majice koje nosiš ispod košulja, tvoje gaće. Ima ovde i nekoliko pari sa olabavljenim lastišima. Da li da ti i to spakujem?

Smejem se, sad. Ne postoji veća intimnost od ove - žena koja slaže tvoje gaće, majice i čarape, na nekim majicama ima rupica, baciću ih, nećeš valjda u novi život da kreneš sa starim vešom?

Mogla sam, naravno, da potrпам sve tvoje stvari u vreće za đubre, da ti ih tako predam, zgužvane, nemarne, ljute, da te tako pošaljem u svet, na to dugo putovanje sa koga mi se nećeš vratiti, ali to bi bilo ispod naše priče, daleko ispod naše priče, mi nismo pobesneli, mi se rastajemo civilizovano, mi smo fini ljudi koji razumeju o čemu se radi.

Smejem se, jer i veš spada u naših dvadeset pet godina života, gužvanja, fajtanja i peglanja, zajedničkog pranja i prljanja. Sa rupicama i flekama.

Da, istina je da sam ti stotinu puta umusavila beli veš. Istina je da mi se, ne znam kako, mnogo puta u mašini za pranje zadesila neka crna ili crvena stvar, da sam to bacala da se ne iznerviraš, i trčala da ti kupim novo, da odeš kao čovek na posao - kao da na poslu prikazuješ gaće i majice!

I onda, kupujem ti gaće i majice, tako je bilo godinama, ti to ne umeš, ti za to nemaš vremena, ni živaca, to muškarci ne rade, i ne znam zašto, ali tome se radujem, to je ljubav, mala, pamučna, ali to je ljubav, kad mi ne tražiš, a ja ti kupujem, i znam da ćeš se obradovati. Moji mali rituali. Kupujem ti čarape, kupujem ti, biram ti, oblačim te, tako izgleda ljubav, obična, stvarna ljubav, bez suvišnih reči, bez spektakularnih poređenja, bez stihova.

U našem plakaru, moj deo i tvoj deo. Tvoj deo je belo, crno, sivo. U mom delu su sve zamislive boje. Brushalteri, crveni, crni, šareni, zeleni.

Gaće, ko još pominje gaće, ali to je dokaz, to je inventar jednog života, ništa manje nego fotografije, ili slike na zidovima, ili suveniri u policama.

Kad smo počeli da razgovaramo o gaćama, umesto da ih svlačimo, kidamo, cepamo, tada je bilo jasno da se nešto menja.

Desilo se to u isto vreme. Počeo si sam da kupuješ sebi veš. Isprva sam to shvatala kao tvoje odrastanje, kao simboličko bekstvo od ideje da radim one stvari koje inače radi mama. „Ja, Ena, nisam tvoj sin, upamti to“³, to je ta pesma. Bilo mi je simpatično, sviđalo mi se.

Dolazio bi kući sa novim kompletima firmiranih majica, gaća i čarapa, i sam bi ih stavljao u mašinu. Nisi hteo da ih upropastim. U redu, ali već tada mi je prolazila kroz glavu misao da na neki, meni tada još uvek nejasan način, kupuješ sebi novu kožu. Nešto novo, neka nova potreba, neka nova odluka, nešto drugačije, moglo se nazreti u toj novoj potrebi da ti ispod pupka piše Dolce&Gabbana, ili Trusardi ili Calvin Klein.

Zatim sam ja krenula u šoping. Htela sam da te pratim. Moje pamučne turske gaćice pastelnih boja, morale su da nestanu. Sve je bilo novo - nova ja, u tangama kakve naša Marta kupuje i nosi ih tako da se vide, da vire ispod farmerki, neprijatne su za nošenje, ali su seksi, ja želim da opet budem seksi.

I, kako sam uopšte došla do toga da pomislim da ti misliš da ja više nisam seksi?

³ Čuveni hit Darka Rundeka i grupe „Haustor“ iz osamdesetih.

Zato kupujem nove brushaltere, svilene, sa punjenjem i čipkom, svaka haljina mi bolje stoji, moje grudi su ponovo jedre, ali ti ne voliš moje dekoltee, a ja volim što dobro izgledam, što pratim modu. U mojim ranim četrdesetim, već, nekako, počinjem da se brinem, i volela bih da me gledaš kao što si me nekad gledao, ali ti gledaš na sat, ili gledaš sebe u ogledalu.

„Malo si se ubucila“, kažeš.

Kažeš to tako da ne izazoveš moju reakciju, da ne poludim, jer moramo da idemo na taj prijem, ne dolazi u obzir da se tamo pojaviš bez mene, od tebe se očekuje da se pojaviš sa lepšom polovinom, mi smo par, samo sam se ja malo ubucila, a tvoj stomacić niko ne vidi.

I, gledam te tada, bez daha, uvukla sam stomak, jer nije tačno da sam se ubucila, imam vagu, vaga valjda najbolje govori kako stojim i kako izgledam, ali gledam te sa pomešanim osećanjima mržnje i potrebe da povučеш svoju reč, da mi kažeš da sam prelepa, ili nešto slično, ali ti ništa ne uradiš, tvoj blagi pečat nezadovoljstva ostaje.

„Ubucila si se.“

O, kako su žene glupe kad dozvole da budu slabe! I onda, moji pokušaji da nešto sa tim gaćama i brushalterima i halterima napravim, da vidiš, da zaista ugledaš kako to na meni stoji, ali ja sam tvoja žena, naša deca su gimnazijalci, a ti više nemaš vremena za očigledno, ti mnogo radiš i kasno dolaziš kući, i ne možeš da vidiš ništa što nije u tvom fokusu.

Ja nisam u tvom fokusu.

Ne znam kako to žena može da zavodi muža, kako to odjednom da počne da ga zavodi, kad su prošli sve faze, uključujući i one sa rupama na čarapama, popucalim lastišima, razvaljenim ranflama majica, kako to, odjednom, da snagom svoje volje, nove garderobe, frizure, novim ponašanjem i namerama izgledamo privlačnije? Ali, privlačnost nema veze sa izgledom - to sada znam, kad sam sve obradila, kad sam proučila, kad sam shvatila - u njoj mora biti nekog odbijanja, nekog osujećenja da bi se uopšte pojavila, iznova, mora biti neke povređene sujete, nekog lakog bežanja i neuhvatljivosti, neke male tajne da bi sav taj veš, moji kombinezoni, gaćice sa čipkom, tange i polu-bokserice, Victoria Secret brushalteri - da bi sve to imalo smisla.

Veš.

Tebi sam se ubucila, tako me ti vidiš. U redu. Nema problema. Ali, na prijemu u „Hajatu“ koji organizuje asocijacija velikih uvoznika, ili tako nekako, niko ne misli da sam se ubucila, naprotiv, osećam poglede drugih muškaraca kako se lepe za moj dekolte, i kako klize po liniji mojih kukova, da, i u tim trenucima osećam neku malu pobedu, jer nisam uzalud obukla čarape sa halterom i bordo čipkasti brushalter, i moje samoljublje je nahranjeno, nisam se ubucila, nisam se ubucila, ja sam zgodna žena koja nosi seksi veš, i, da, shvatam da je istina ono što pišu u ženskim časopisima, seksi veš utiče na stav, a gaće, ipak, utiču na misli! Mislim dobro o sebi te večeri, i znam da te se to ne tiče, da nemaš vremena da o tome misliš, da to čak ni ne primećuješ, imaš me, to ti je dovoljno, ja sam tvoja žena. I ti si tu glavni.

Te noći, u čipkastom donjem vešu, na tom prijemu, sa tim pogledima, sećaću se kasnije, uvek, kada pomisliš da mi kažeš da sa mnom nešto nije u redu...

V, kao voleti.

Voleti, ne znam više šta je to. Možda sam tada počela da prestajem da te volim, iako sam radila stvari koje su izgledale kao ljubav, iako sam se jedno vreme trudila oko tebe, misleći da te volim, misleći da je to ljubav, kad se trudiš, kad se praviš da ne vidiš, kada se prepustiš navici, kada se lažeš o sigurnosti koju imaš, kada se zadovoljavaš stanjem stvari bez snage da ih menjaš, bez ideje kako da to učiniš.

Voleti, ne znam šta je to, utešne reči koje izgovaram samoj sebi - da tako žive svi, da su nam deca velika, da smo, ipak, jedna srećna porodica, da smo nas dvoje na sigrunom ostrvu četrdesetih godina, i da sam, možda, preosetljiva.

I, vartburg.

Naš prvi auto, šklopocija, sada toga ne voliš ni da se setiš, šklopocija bež boje, sa tragovima cigareta na sedištima, smrdljiva šklopocija koju smo kupili na auto-pijaci u Bujanj potoku, pre nego što smo se venčali. Jezivo, socijalistički, ružan auto kakav kupuju seljaci za prevoz prasića ili lubenica, ali ja se sećam neviđeno lepih i duhovitih trenutaka u tom autu, koji je mirisao na vlagu, kišu, i koji se one noći maglio od naših uzdaha i poljubaca u onoj uličici na Karaburmi. Pa, to je bila ljubav. To je bila ljubav, to je značilo voleti nekog, voleti tebe, voleti život.

Smejem se, i sećam se kako se moje sedište odvalilo, odvalio se loš var na onim šipkama, kad si se bacio na mene, i kako smo se zacenili od smeha.

I, da, naravno, kako smo oboje imali obične bele gaće sa lastišem, bilo je to obično srećno vreme običnih pamučnih gaća koje se lako iskuvavaju na devedeset stepeni, voleo si da se igraš mojim lastišem na gaćama, tada, kada nisu bila potrebna dodatna objašnjenja ni psihoanalitička tumačenja značenja naših reči, postupaka i pogleda.

U smrdljivom vartburgu smo, najverovatnije, napravili Luku, naše prvo dete, ali i danas, kad na to pomislim, ja se smejem, nekakva divna, obična vartburgovska radost me ispuni.

Dete smo napravili na Kara-burmi!

Pa, ne, stvarno! Smejem se.

Ne mogu da te mrzim.

Neću te nikad mrzeti, glupi stvore!

G

Godine. Koliko godina ste u braku, koliko godina imaju vaša deca, na kojoj su godini, koliko je godina prošlo od kako se nismo videli, koje ste godište, godinama pokušavam, za nekoliko godina...

Godišnjica mature.

Imam skupu haljinu, držim dijetu mesec dana, oslabila sam tri kilograma, stomak je spao, kosa je ofarbana, sede su pokrivene, izgledam sveže, skupa šminka čini čudo, nakit probran, moćan, svesna sam da izgledam dobro, da sam ljuta, da sam nesrećna, ali to niko ne vidi, to niko neće videti, naučila sam, uvežbala sam da moje tajne, moja osećanja niko ne prepozna, jer ne bi mogli da ih podnesu, niko ne bi podneo čak ni da pomisli, a kamoli da čuje da ja imam tajnu, da ja imam nekoliko tajni, iako tako ne izgledam, iako sam tu stalno, ja često nisam tu, ali to niko neće videti.

Niti će iko saznati da je postojala ta stara ljubav, strašna, neutešena, povređena, nenahranjena, ona, ta davna ljubav, nepravedna i glupa, zbog koje se pišu pesme, ona koja je podsećanje, u svakom trenutku nepravde, užasa, dosade, ta druga ljubav, ljubav moje mladosti, koja me je napustila, koju nikada ne mogu da zaboravim. Čak ni kad sam mislila da sam je zaboravila, kad je izgledalo da je iščilela pred stvarnošću, pelenama, kreditima, lošim platama, dečijim biciklima i vakcinama, ona se muvala tu, oko mene, kao slaba senka.

Rasuta sam, stalno, celog života, kao da nikada nisam potpuno prisutna.

Dok je sve bilo u redu, dok je taj brak još uvek postojao, dok smo bili ravnopravni, dok nisi poludeo, prekorevao si me da ne učestvujem dovoljno, da ne možeš da dopreš do mene. I, sad vidim, bio si u pravu.

Godišnjica mature.

Matursko veče, to njegovo lice, crne oči, to je prvo što vidim dok ulazim, između gitara i kontrabasa, starog razrednog starešine sa zamagljenim naočarima, i šote, koju već igraju, među čašama sa vinom, u dimu, pod zagasitom svetlošću splava na Savi, vidim te oči, to traje jedan trenutak, ta

mala varnica, i zatim on će skloniti pogled, on će prvi skloniti pogled, to uvek čini onaj kome je nelagodnije.

To leto, matursko, najduže u mom životu, to leto koje je bilo dugačko kao ovo koje me je uništilo i nadahnulo da svedem račune o kojima ti tako malo znaš, to je leto u kome se ljubim, ludački se ljubim sa mojom prvom ljubavlju, iz mog razreda, to je to leto i ja ću uskoro, početkom septembra imati osamnaest godina, biću punoletna i odgovaraću za svoje postupke.

To je to leto u kome se ljubimo i govorimo poeziju, smucamo se po Kalemegdanu jer nemamo drugo mesto da bi smo se sakrili, da bi smo se otkrili, i činimo to, dodirujemo se, mazimo se, gledamo se: imam indijsku suknu, široku, i espadrile, i majicu, hipi majicu sa ogledalcima, i on ima farmerke i majicu i starke, moja prva ljubav, moj prvi muškarac, zbunjenost, nespretnost, kajanje, maslači u mojoj razbarušenoj kosi, ljubljenje, drhtanje, zakletva da će biti večno, da će biti zauvek, to leto i jeste zauvek, svakog dana smo na Kalemegdanu, a posle idemo kod njega, kad mu je mama otišla na more, svakog dana, nerazdvojni, spojeni, omađijani.

I, onda. počinjem da paničim, onda kada nema onoga što treba da dođe, kršim ruke, paničim, moje punoletstvo protiče u znaku straha od onoga što dolazi, što smo uradili što niko ne sme da zna, što nikom nećemo reći.

I, onda, moj junak, moj vitez, moja ljubav, taj devetnaestogodišnji klinac, koga sam volela, beži, glavom bez obzira. Kaže da ne može da izdrži, da mora da ode, da nije to planirao, da se plaši. On beži. Ostavlja me samu.

Bolnica, lokalna anestezija, miris alkohola, lekova, tela, pomešan sa mirisom sredstva za pranje linoleuma, panika, bolovi, nesnosni bolovi, stid, pocepana najlonka, tišina, niko ne sme da zna, niko neće znati, niko nikada neće saznati.

Nekoliko meseci kasnije, napisaće mi jedno dugačko pismo. Gadno pismo, jer je bilo prepuno kajanja, izvinjavanja, očaja, opravdavanja, ljubavnih izjava. Nikada nisam odgovorila, pismo će odmah biti pocepano, bačeno, voda će za njim biti povučena, to je jedno od onih pisama koja se ne mogu pročitati dva puta, nikada, ni posle milion godina, i zato se takva pisma bacaju jer su ogavna, lepljiva, ljigava i nepodnošljiva, pisma koja još više šire veliku tužnu mrlju.

I, evo, prvi put posle toliko vremena, vidim te oči, crne, i to lice, isto, samo malo starije, i taj pogled koji on sklanja.

Nemaju pojma muškarci, oni ne znaju koliko može da bude duboka mržnja koja stiže iz istinske ljubavi. Godine ništa nisu učinile, nisu otupele moj bol, ni težinu te klinačke izdaje, i nisu kod njega otupile stid i očaj i želju da popravi stvari.

Ali on će mi prići, te oči su i dalje lepe, zavodljive, izdajničke, klinačke i sredovečne, njegovo lice je tužno, to je lice čoveka koji nije pronašao svoju sreću, Grga tako izgleda, on će mi prići i pitaće kako sam, i ja ću slagati da sam fantastično, iako je moj muž te večeri treći put te nedelje morao hitno na sastanak u Podgoricu, reći ću da sam fantastično, iako mi je ćerka te večeri rekla da nemam prava da joj se mešam u to sa kim izlazi, i iako je moj sin... nešto rekao, rekao je nekom „Ljubim te“ tonom od koga sam uzdrhtala, ja ću reći Grgi da sam fantastično. I da mi je život, zbilja, zbilja odličan, i lagaću, svaka moja reč će biti laž te večeri, uključujući i obećanje doktoru Grgi da ću izaći s njim, da može da mi se javi sa dežurstva, slobodno, kad u Ginekološko-akušerskoj klinici nije velika gužva, i da ćemo tada pričati, da sad ne možemo da pričamo jer je gužva, i muzika je glasna, i svi su tu.

„Želim nekako da popravim stvari“, rekao je i glas mu je drhtao, a ja sam pila vino, udisala njegov odličan parfem i pitala se, ne bez cinizma, kako bi on to, posle toliko vremena mogao da popravi stvari - da mi uradi jedan besplatan abortus, možda?

Grga, govno.

Zvao me je. Prijalo mi je. Bio je, na neki užasan način, moje intimno lekovito sredstvo za naš brak koji je tonuo. Za moje usamljeničke noći u kojima sam sebe uveravala da si stvarno, zbog obima tvoga posla - nema ničega nelogičnog u tome - toliko često na putu.

Nikada nisam izašla sa njim, toliko jadna, ipak, nikada nisam bila, i takođe nikada mu nisam dozvolila da govori o onome o čemu se ne govori, o čemu se više ne može govoriti. Puštala sam ga da mi govori koliko čezne za mnom, i kako izgledam fantastično, i kako mora da me vidi, i kako misli da se zaljubio, opet, i kako nije srećan u braku i kako su mu deca...

Nisam mogla da slušam o njegovoj deci, nikada.

Ali volela sam kad me pozove telefonom, da i ja imam taj osećaj da nekome, bilo kome, njemu, nešto značim. Da dobijem SMS poruku u kojoj piše „Mislim na tebe“, iako znam, iako mogu da zamislim kako takve iste poruke šalje koleginicama doktorkama, instrumentarkama, sestrama, kako beži sa dežurstva i trči u nečiji stan, noseći viski, i ružu, on je romantični uljez

koji ne voli komplikacije, koji beži kad je gusto, ali lepo govori, i kad pati - izgleda nezaboravno.

Gutljaj još jedan gutljaj viskija.

Goa. Zimus, pošto je Marta otišla, otputovala sam u Gou, u Indiju, i ti ništa nisi pitao. Lako i sa radošću si me poslao na taj put.

„Zaslužuješ daleko putovanje“, rekao si

Najluđe u svemu je što si, zaista, iskreno, to i mislio. Da zaslužujem da odem daleko, sa drugaricama, da se odmorim od svih vas, od tebe, od dece koja su otišla, od kuće koja miriše na osveživače vazduha, naše parfeme i kožni nameštaj.

Ta plaža, to je oker, plavo, sivo, vetar koji leprša sarije prelepih prodavačica marama, one, te žene su sve crne, visoke, tanke, sa punđama na dnu potiljka, stižu sa juga, iz Tamil Nadua, kleče na pesku i nude boje, vatromet boja. Moje oči su razduvane tim bojama, vetrom, Indijskim okeanom, Arapskim morem.

Ceđeni ananas koji donose vredne crne ruke, i nan⁴ sa belim lukom i avokadom, vetar koji ne dozvoljava ničemu drugom da se čuje.

Ležim na ligeštulu, umotana u pareo boje maline, puštam da taj vetar oduva moje misli, moje osećanje da ništa nije dobro, da skoro ništa više nije dobro u mom životu. Čutim ispred tog moćnog mora, pred tim vetrom, zaklonjena od sunca nadstrešnicom od palminog lišća, posmatram kako dole, ispod peščane dine, tamo, uz vodu, po mokrom pesku, hodaju ljudi, dvoje po dvoje, samo hodaju, to su pročišćavajući koraci uz vodu, to su srećni parovi, tako izgledaju sa te razdaljine.

I, želim da hodam sa nekim, tako, po tom vlažnom pesku, kao što oni hodaju, oni hodaju kao da imaju sve vreme sveta pred sobom.

I, samo tamo, u Indiji, na Kandolim plaži, ne mislim o vremenu koje je prošlo, koje prolazi, ne mislim na tebe, ni malo. Ni jednom nisam na tebe pomislila, razduvao te je taj vetar sa okeana, odneo te na pučinu. Mislim samo kako bi bilo divno da se sa nekim držim za ruke, ali to nisi ti. Ta plaža, to je, jednostavno, jedno od onih mesta gde je neophodan još neko.

⁴ Indijski hlepčići premazani puterom ili belim lukom.

Lidija i Sunčica su, kao da su mi čitale misli, u glas dobacivale, čim smo stigle, da je mesto idealno za „sa frajerom“.

Ni jednom mi se nisi javio, ni jednom nisi pozvao. Nikad to nisam pomenula, nikad ti to nisam prebacila. Znala sam da ti imaš svoje planove, svoju iznenadnu, bukvalnu fizičku slobodu, prazan stan, da bi se ionako vadio na komplikacije oko rominga sa Azijom, mada nikakvih komplikacija nije bilo, znala sam da, možda, na našem krevetu, u posteljini koju sam ja kupila, prala, ispeglala i složila, ljubiš neku drugu ženu, nisam tada znala da se radi o Ani iz marketing agencije, da li se radilo o njoj? Da li je ona tada već postojala? Da li je otvarala naše ormane, da li je mirisala, koja god da je bila, moje parfeme i njušila moja mleka za telo? I nisam te nikada ništa pitala o tih dvadeset dana kad me nije bilo, nije me interesovalo. Nisam mislila na tebe.

U Goi, na Kundolim plaži, na onom vetru, ležeći onom ligeštulu, mislila sam na nekog drugog.

Gej, tako moderna reč. Izvorno, ona znači - veseo. Gej pokriva svaku drugu konotaciju, sprečava me da razmišljam o slici dva muškarca u seksualnom činu, ta slika mi je odvratna, užasna, grozna, i potresna.

U Goi, mnogo takvih parova, muškarci preplanulih tela, obrijani do glave, sa mindušama u ušima, sredovečni, prosedi, stari, istetovirani, nekadašnji hipici iz Zapadne Evrope, drže se za ruke sa mladićima. Neki od njih izgledaju kao da su došli da tu umru, da potroše penziju ljubeći ta mlada muška tela. A ima i starih parova, koji su očigledno dugo zajedno, kao muževi i žene, šezdesetogodišnjaci, koji šapuću nežne reči jedan drugome i mažu smežurana leđa uljima za sunčanje koja mirišu na kokos i druge kolače.

Odvratni su mi, a ipak me privlači da ih gledam, oni su neka druga vrsta, drski, nezainteresovani, ponosni što su različiti, među njima ima onih za koje nikada ne bih rekla da su fascinirani penisima i muškim zadnjicama jer izgledaju kao lepotani sa naslovnih strana, kao oličenje muških zveri, ali, na žalost, oni gledaju u drugom pravcu.

Istražujem ih, posmatram ih, učim da prepoznam nešto, ne znam šta.

Drhtim dok to tražim.

Pada mi na pamet kako su homoseksualci bili samo „pederi“ u čuvenom sirovom i surovom Fridkinovom „Gluvarenju“⁵, a kako su posle „Planine Broukbek“⁶, postali gej. Gej zvuči tako aseptično, gej pada kao neki laki svileni čaršav po tim telima, čaršav koji sve pokriva, brani, odobrava, to je reč koja sprečava naše gađenje, sprečava nas da zamislimo ono što nam je odvratno i što se događa negde drugde i nekom drugom, gej je politički stav, reč gej daje neku ljudsku dimenziju toj priči, u nju uvodi ljubav, osećanja, stav, prirodnost, nasuprot neprirodnosti i društvene mizernosti reči „peder“ ili „homoseksualac“.

Uvek se pitam šta kažu te majke, te njihove majke? Kako to podnesu, to, da im sinovi ležu u krevet sa muškarcima, pre nego što prihvate da su snovi koje su sanjale za njih potpuno nerealni? Da toga neće biti, da neće biti devojaka, dece, da neka čudna tajna zaposeda njihove mezimce?

Ima i onih majki koje se potajno raduju što im nikada ni jedna druga žena neće biti konkurencija.

Da li se pitaju zašto, i ko je kriv? Ima onih majki koje su u neprestanom poricanju, ima li, međutim, onih majki, koje se naljute? Koje odbace svoje sinove zbog toga? Ne verujem.

Ja ne spadam u tu vrstu.

Kakva sam ja majka?

Obična sam, obična.

G, kao grudi.

Moje grudi. Nisu više ono što su bile, ali još uvek stoje. To i jeste paradoks – gravitacija je više oštetila moje lice nego moje grudi. Dobre su to grudi, neću ih menjati. To su grudi koje su dojile dvoje dece, vaše ruke, svih vas, vas troje, na mojim grudima, vaša usta, vaši obrazi, vaši strahovi, ushićenja i zadovoljstva, sve je to ovde, na mojim grudima, zauvek.

Čak i kad sam ljuta na vas, kad sam razočarana, besna, ogorčena, nesigurna, ovo ovde, moje grudi, to je bilo vaše. To je vaše. Čak i kad sam osećala da ste mi svo troje daleko, da smo se odvojili, pošto se i jesmo odvojili dovoljno davno da počnem da preispitujem sebe da li vas još uvek volim onom neupitnom ljubavlju majke i žene, da li sam vas ikada volela kako

⁵ „Cruising“, film Vilijama Fridkina iz 1980.

⁶ „Brokeback mountain“, Anga Lija iz 2005.

treba, kako piše u udžbenicima, ove grudi su vaše. Tu smo, na njima rasli svi četvoro. Dobre su to grudi.

Neću ih menjati. Dobre su mi.

Nekada sam se ponosila njima. Nekada si obožavao da obučem tanki džemper, na golo, i da onda staviš ruku na moja prsa dok gledamo film na televiziji.

Ali, ti ne gledaš televiziju, godinama.

D

Deca. Moja deca, smem li da kažem „moja deca“, sada kad odlaziš? Ili će oni uvek biti „naša deca“. Čak i kad više ne bude bilo onog našeg „mi“?

Pustila sam ih da odu, bilo je lako, lakše nego što sam zamišljala. Luka je rekao da će ostati neko vreme u Španiji, na Ibici. Marta je otišla da studira u Londonu, Uroš je za nju planirao tako veliku budućnost, da uči biznis, u najboljoj školi koju tata plaća. Ali ipak, Marta je otišla od mene, nekako još kao klinka, u četrneastoj, petnaestoj godini, izgleda da nikada nismo bile bliske, što je čudno. bosnaunited.net

Uvek je bila tvoja ćerka, i ranije, kad je bila mala, strašno sam bila ljubomorna na to što od nje „praviš ženu svog života“ kako si govorio u šali. Ipak, uvek sam bila pomalo ljubomorna. Da me neko sada čuje, mislio bi da nisam normalna. Majka koja je ljubomorna na ćerku?

Stvarno, svaki put kada bismo se nas dvoje posvađali, on je uzimao Martu, i stavljao bi je u krilo, vodio napolje, kupovao joj prekomerne količine slatkiša, Barbike, šta god poželi, toga se još uvek vrlo jasno sećam. Ponašao se kao da je Marta nekakvo njegovo vlasništvo, njegov lek, njegovo utočište za naša nevremena. Za naše oluje i ledena doba. Oduvek je stvarao neku vrstu savezništva sa njom, a protiv mene.

„Hoćemo li da kažemo mami da smo dobili dvojku iz matematike, ili da to prećutimo“, pitao bi, sa osmehom, gledajući u mene, očekujući, izazivački, moju reakciju.

Ali, Marta bi već sedela u njegovom krilu, čvrsto ga zagrlivši.

„Nećemo da joj kažemo, rekao si da će to biti naša tajna“, durila bi se.

To što me to dete, moje dete, moja ćerka, ne gleda dok to govori, to što o meni govori u trećem licu jednine, kao da nisam prisutna, to što ona tada ima samo osam ili devet godina, ne sprečava me u tom trenutku da pomislim da

je malo đubre. Da ide za boljim ponudama. Da je otrgnuta, da mi je uzeta. Ponekad bih pomislila, sa izvesnom pomirenošću, da je, na žalost, moja ćerka drugačija od ostalih ćerki, da je drugačija od mene kad sam bila u njenim godinama, da ima neku drskost i prkos prema meni, da me ne voli dovoljno onom bespomoćnom ljubavlju deteta prema majci. I da tu stvar gura moj glupi muž ne shvatajući šta radi.

Bile su mi potrebne godine da shvatim da je on samo bezuslovno voleo Martu, svoju ćerku. Da je on, jednostavno, jedan od onih očeva koji se bolje snalaze sa ćerkama nego sa sinovima.

I, da će Marta tek naučiti kako da pokaže svoju ljubav prema meni. Ali to će doći mnogo kasnije, kad je već odrasla.

Bila je najljubavnija prema meni onih nekoliko meseci pre nego što je otišla u London. Kao da su godine psihološke separacije od majke odjednom bile potrošene. Suočavanje sa izvesnošću odvajanja od nas, od mene, promenilo je Martu.

Luka je već nekoliko meseci bio na Ibici, i veći deo dana bile smo same.

Postala je nežnija, manje se breckala, čak će početi da pokazuje i neku stidljivu potrebu da se sa mnom druži. Kad sam joj dozvolila da puši u kući, a to je bilo u njenom četvrtom gimnazije, htela je i da popije kafu sa mnom.

Ne mogu reći da mi je to iznenadno zbližavanje sa sopstvenom ćerkom išlo lako. Među nama je postojala neka uzajamna uzdržanost, mnogo tema o kojima se ne govori, mnoga pitanja koja se više nisu postavljala. Pa ipak, u tih nekoliko meseci pre nego što će otići na studije, iščilela je njena poznata drskost prema meni, kolutanje očima kad pokušam da joj nešto saopštim, besmisleni kratki odgovori na moja pitanja, i užasna poruka „Nemoj da me smaraš“, svaki put kad je pozovem na mobilni da pitam gde je i kad dolazi kući.

Odjednom, počele smo da se smejemo zajedno, da ogovaramo, da idemo u kupovinu, a tri puta smo i išle same na ručak.

Kada sada razmislim, mislim da joj je odjednom bilo žao mene, iako ja ničim nisam odavala utisak osobe kojoj je potrebno sažaljenje. Uroš je stalno negde, samo radi, retko ga viđamo, nikada nije tu, Luka je otišao, njeno isplovljavanje iz naše marine verovatno ju je malo uplašilo.

Mama ostaje sama, mama će ostati sama.

Možda je ona nešto znala?

Pitala me je čak za neke recepte, htela je i da nauči da pravi rolat od spanaća, ali nije bila neki talenat. Možda je to, sa tim rolatom, jednog dirljivog petka popodne, u novembru, dok je kiša pljuštala, a napolju sve bilo sivo i grobljanski depresivno, bio njen pokušaj da mi kaže da me voli. Da me, ipak, voli. Da je nešto pronašla.

To je tako među nama dvema bilo oduvek. To, da nikakvi verbalni izlivi nežnosti ne postoje.

Stvarno, ne mogu da se setim da li sam joj ikada rekla „Volim te“. Da li to majke uopšte treba da govore svojoj deci? Meni moja majka nikada u životu nije rekla tako nešto. Da li ćerke govore majkama „Volim te“, ne mogu ni to da zamislim.

Ali, sinovima, ponekad, kažu.

„Ljubim te“, „Mama te voli“, i slične stvari, izletalo je to iz mojih usta, tiho, a da toga uopšte nisam bila svesna. Luka je, jednostavno, izazivao tu potrebu da mu to kažem, da zna, da čuje. Tražio je to od mene, još od kako se rodio. Bio je moj. Oduvek je bio moj. Kao beba, neverovatno - vrištao je svaki put kad bi ga Uroš uzeo u naručje, i smirivao se istog sekunda kada bi osetio moje ruke, miris moje kože ili čuo moj glas.

Naše prvo dete, naš sin, bio je moj od prvog trenutka.

On će biti taj koji mi stavlja glavu u krilo, koji će dolaziti kod nas u krevet, koji neće zaspati dok ga ja ne poljubim, koji iz čista mira, dok se igra u pesku u parku, pritrčava sa koficom i lopaticom, poljubi mi ruku, i nastavi da se igra. On će me uvek pitati „Mama, da li ti je lepo“, nikada neće povisiti ton, nikada neće biti drzak prema meni, i nikada me neće slagati, skoro nikada.

Nisi ga nikada zavoleo, našeg sina, nikada stvarno, nikada potpuno, bezuslovno. Samo si njemu postavljao uslove za tvoju ljubav, nisi bio toga svestan, ali samo on je morao da je zaslužuje kod tebe. Uvek neka primedba, neka kritika, nikada potpuna, opuštena nežnost od tebe. nikada onakva nežnost kakvu pokazuješ prema Marti.

Ne ume da šutira loptu, i ti šiziš, suviše plače i ti se kreveljiš pred njim, „Nije na mene“, reći ćeš, ponekad čak i bez rezignacije, reći ćeš to kao da si se pomirio sa činjenicom da to dete nije potpuno skrojeno po tvom ukusu.

Kad je došla Marta, tad si počeo da postaješ nežni otac. Uvek sam osećala da nešto između tebe i Luke nije savršeno, uvek.

Očevi su valjda drugačiji - oni mogu da biraju da li će voleti svoju decu. Koliko očeva ne želi ni da čuje za svoju decu, napravljenu u strastima, u nedozvoljenim i kratkim vezama, decu koja im se ispostvljaju kao neka vrsta naplate za neopreznost. Očevi, zatim, odlučuju da li će ih uopšte voleti, da i će ih ona zanimati, i mogu da biraju koje će dete više voleti. Majka voli svu svoju decu.

Majka se trudi da svu svoju decu voli podjednako.

Nikada ozbiljno nismo o tome govorili. O našem odnosu prema našoj deci, o pravednosti i nepravednosti, o pristrasnosti, ćutali smo, zaobilazili smo to i mnoge druge teme.

Kakva su nam deca?

Ovo ću reći samo sad, i niko neće ćuti ovo što majke ne govore, niko neće znati: „Naša deca su nesavršena, kao i mi.“

Dobra, plašljiva, lažljiva, hrabra i nedosledna, brljiva, površna. Srećna?

Mislim da su srećni. Mislim da su sada, kada su otišli odavde, u stvari, na početku. Tek sada imaju šansu da otkriju ko su, dokle su stigli i šta nameravaju da rade sa vlastitim životima. I, odjednom mi padaju na pamet reći pesnika⁷:

I ON reče:

*Vaša deca nisu vaša deca
Oni su sinovi i kćeri čežnje života za samim sobom.
Ona dolaze kroz vas, ali ne od vas
I premda su sa vama, ne pripadaju vama
Možete im dati vašu ljubav,
Ali ne i vaše misli
Jer ona imaju vlastite misli,
Možete okućiti njihova tela,
Ali ne i njihove duše
Jer njihove duše borave u kući od sutra
Koji vi ne možete posetiti
Ćak ni u vašim snovima,
Možete se upinjati da budete kao oni,*

⁷ Halil Džubran, arapski pesnik i filozof (1883-1931) iz knjige „Prorokov vrt“, Čigoja štampa.

*Ali ne tražite od njih da budu poput vas
Jer život ne ide unatrag,
Niti ostaje na prekjuče,
Vi ste lukovi
Sa kojih su vaša deca odapeta kao žive strele.
Strelac vidi metu na putu beskonačnosti
I on vas napinje svom snagom
Da bi njegove strele poletele brzo i daleko.
Neka vaša napetost u strelčevoj ruci bude za sreću
Jer, kao što on ljubi strelu koja leti,
Isto tako ljubi i luk koji miruje...*

Deco, Luka, Marta, vi nemate pojma da mama, sada, u tri po podne, sipa još malo viskija.

I, nazdravljam, bez i imalo patetike, za vaše divne oči i veseli ton vaših glasova kad me pozovete telefonom!

Mami je, za sada, to dovoljno!

D, kao drugi, kao druga.

Pada mi na pamet ono iz vica: „Dragi, bio si mi drugi“.

Ali, dragi, bio si mi drugi, stvarno! Koja sam ja tebi bila, nikad me nije zanimalo.

Da li je bilo drugih u našim životima, i da li je bilo naših života, dok je trajao naš život? Ti drugi bili treći, koji kvare sreću, ali može li se uopšte govoriti o sreći kad ona otvara vrata nekom trećem?

Kako smo postali tako moderni, samozadovoljni, sujetni? Kako se desilo da se takmičimo jedno sa drugim, dok naši demoni, tvoji i moji, nad nama kuckaju svojim čašama, i dok se ispod stola bodu otrovnim noževima samoljublja? Kako smo postali tako fascinirani, nemirni, tako olako zaljubljeni u prolaznike kroz naše živote? Zašto smo tako lako bili spremni da pobegnemo? Kako smo prihvatili lakoću vrdanja? Kako je moguće da smo strancima dozvoljavali da uđu u našu posteljinu, među peškire, ormane, tuš kabine, kako smo ih pustili da lebde nad nama? I, kako smo se posle vraćali našem životu, kao da se ništa nije dogodilo?

Kad smo više lagali - kad smo varali, ili kad smo se trudili da budemo verni i da održimo naša uzajamna obećanja?

Mi smo ta nova generacija, potpuno različiti od naših roditelja, ništa nismo krivi, tako smo napravljeni. Mi smo gledali gole grudi u novinama, na televiziji, u filmovima, sa tim smo rasli, telo se, odjednom, u našim zrelim godinama, ispostavilo kao epicentar kulture, a čežnja za strašću, za telesnom strašću postala je važnija od života. Kako smo postali tako jednostavni, lako čitljivi, lakomisleni prestupnici, snobovi, čak i u oblasti intime?

Za čim to tragamo, moj neverni mužu, ako ne za iluzijom da postojimo, da zaustavljamo vreme, da smo i dalje mladi, da je lako zavaravati sebe da nikada nećemo ostariti? Ili smo naučili da je seks, ne samo glavna tema svuda oko nas, već neka vrsta pojavnog dobra, lične moralne satisfakcije, osvete surovostima koje su stizale iz sveta emocija?

Zašto smo bili neverni jedno drugom?

Zašto smo bili neverni, a ipak ostajali zajedno tolike godine? Zašto smo bili neverni, ako ne, da na neki tajni, skoro šifrovani način, damo znanja jedno drugom da više vredimo nego što je to bilo upisano u naše društvene i emocionalne „bar-kodove“ kad smo se, mladi, venčavali?

Zašto smo varali jedno drugo, da bi smo se posle, vraćali ovom životu? Zašto smo se vraćali ovoj adresi, kao što se umorne noge sa olakšanjem vraćaju u razgažene cipele? Udobnost, tišina, mir? Šta nas je to vraćalo - strah od onoga što bi moglo da bude, ili to što se tako dobro poznajemo?

Drugi, koji su postojali, taj, onaj treći, koji je često stajao kao senka nad našim servisom za ručavanje, nad našim uramljenim slikama, nad jastucima u našoj spavaćoj sobi. To je priča o nama. Plašili smo se tih senki. Lagali smo jedno drugo.

Ti ne znaš, ti ne sanjaš: moderni bračni par, to smo nas dvoje.

Mi smo tuga.

Kakve su nam bile poslednje godine? Poslednjih nekoliko godina?

Nikad me nisi pitao.

